

ОРДЕНОВ Сергій Сергійович,
аспірант кафедри філософії ГМІ НАУ

ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИЙ ВИМІР СУСПІЛЬНОЇ ПРАВОСВІДОМОСТІ В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Стрімкий розвиток сучасної цивілізації, спричинений новим етапом науково-технічного прогресу, комп'ютерною та інформаційною революцією спричинив глибинні зміни у різних сферах суспільного буття. Трансформації сучасного соціуму, викликані в тому числі процесами інформатизації та інтелектуалізації суспільства, свідчать про перехід людства до глобалізованої системи суспільних відносин, що характеризується змінами економічних, політичних та культурних соціальних інститутів. Загальносвітовою тенденцією стало формування глобального інформаційного простору для забезпечення ефективної інформаційно-комунікаційної взаємодії між людьми, спрощення доступу до світових інформаційних ресурсів з метою задоволення особистих і соціальних потреб в інформаційних продуктах. Посилення комунікаційних процесів та інформатизація суспільства з одного боку, а з іншого – розвиток технологій, який звільнив час від кропіткої виснажливої праці за рахунок механізації виробничих процесів, створили нові можливості до самовдосконалення особистості. Ці фактори привели до змін характеристик, що відображають духовне життя соціуму. Під впливом інформатизації, глобальних джерел масової інформації та нових інформаційно-комунікаційних технологій змінилися суспільні уявлення, цінності, норми, в тому числі правові погляди і почуття, що дозволило говорити про трансформацію суспільної свідомості, зокрема й правосвідомості, в контексті глобалізації світового соціуму.

Слід зазначити, що на ряду з позитивними аспектами викликаними інформатизацією та інтелектуалізацією, становлення «інформаційного суспільства» супроводжується загостренням низки протиріч, пов'язаних зі зміною соціокультурних орієнтацій та прискореною трансформацією ціннісних систем. Зокрема, підвищується вірогідність розбіжностей індивідуальних і групових аксіологічних установок, зіткнень соціокультурних та ментальних утворень різних культур, розмиття ціннісних орієнтирів і настанов. Під впливом інформатизації «виникають досить нетривкі, тимчасові зв'язки, в системі яких відбувається знеособлення індивіда, розчинення його в неосяжному інформаційному просторі»[1, с.5], що погіршує міжкультурні відносини і форми взаємодії та приводить до негативної трансформації комунікативних практик. Враховуючи роль, розмах та

загальнозначимість цих процесів у сучасному світі, вплив інформатизації на суспільну свідомість потребує концептуалізації на соціально-філософському рівні, що актуалізує дане дослідження.

Інформатизація суспільства представляє собою високоорганізований процес взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих та інших дій, спрямований на продукування сприятливих умов для задоволення інформаційних потреб суспільства на основі використання інформаційних ресурсів, техніки та технологій. Когнітивною стороною інформатизації виступає процес раціоналізації інтелектуальної діяльності, що забезпечує автоформалізацію предметних галузей і автономію процесу пізнання кожного індивіда за рахунок вільного доступу до всіх видів, форм і рівнів навчальних знань. Метою інформатизації є створення глобалізованого інформаційного суспільства, відкритого для всіх та спрямованого на розвиток за рахунок вільного створення, обігу та доступу до інформації і знань.

Поняття «інформаційне суспільство» характеризує суспільство, у якому ключові соціальні інститути ґрунтуються на продукуванні, збереженні та забезпеченні доступу до інформації на національному і світовому рівнях. Теоретичну основу інформаційного суспільства представляє концепція постіндустріального суспільства, де інформація і знання продукуються в єдиному інформаційному полі та стають головним продуктом суспільного виробництва. Умовою виникнення інформаційного суспільства став над швидкий темп науково-технічного прогресу, у результаті чого відбулися трансформаційні процеси усіх форм життєдіяльності суспільства, структурні зрушення у всіх його життєво важливих сферах, що спричинило ґрунтовні зміни в соціальній і політичній сфері суспільного буття. В означений період «знаннєвої» революції набув глобального поширення перехід до нових форм організації праці, змінився її характер та система суспільних відносин, відбулася трансформація структури всієї світової економіки.

Сучасні дослідники відмічають наступні характерні риси інформаційного суспільства: «інформація стає головним економічним ресурсом, а інформаційний сектор виходить на перше місце за темпами розвитку; основною формою власності стає інтелектуальна власність, важливого значення набуває людський капітал; інформація стає предметом масового споживання (з'являються нові критерії оцінки рівня розвитку суспільства – кількість комп'ютерів, кількість підключень до Інтернету, кількість мобільних і стаціонарних телефонів та ін.), поступово виробляються правові основи функціонування інформаційного суспільства; формується єдина інтегрована інформаційна система на основі технологічної конвергенції (злиття

5. Кримський С.Б., Павленко Ю.В. Цивілізаційний розвиток людства. – К.: Видавництво «Фенікс», 2007. – 316с.
6. Хабермас Ю. Философский дискурс о модерне. Двенадцать лекций / Юрген Хабермас; Пер. с нем. – 2-е изд., испр. – М.: Издательство «Весь Мир», 2008. – 416с.

телекомунікаційній, комп'ютерно-електронної, аудіовізуальної техніки), створюються єдині національні інформаційні системи» [2, с.79].

Стабільність глобального інформаційного суспільства базується на стимулюючих розвитку людини демократичних цінностях, таких як плюралізм, вільний обіг інформації і знань, толерантність і повага до особливостей інших людей, захист прав людини і лібералізм. Виконання транспарентної політики, необхідної для існування інформаційного суспільства покладено на уряди держав – учасників міждержавних конвенцій і міжнародних угод в сфері інформаційних технологій. Ці угоди встановлюють уніфіковані принципи і норми спільного політичного співробітництва та раціонального розвитку інформаційного суспільства.

Наприклад, Окінавська хартія глобального інформаційного суспільства проголошує наступні ключові принципи і підходи по укріпленню взаємодії в сфері інформаційно-комунікаційних технологій: сприяння розвитку ринкової конкуренції та відкритості для інформаційної технології та телекомунікаційної продукції та послуг; захист прав інтелектуальної власності на інформаційні технології; розвиток послуг, пов'язаних з телекомунікаціями, транспортуванням та вільним обігом технологій та речей; розвиток транскордонної електронної торгівлі шляхом подальшої лібералізації... в контексті жорстких рамок СОТ; послідовне просування стандартів оподаткування, практики електронних перекладів, ринкових стандартів функціональної відповідності; підвищення довіри споживача до електронних ринків, у тому числі за допомогою ефективних саморегулюючих ініціатив та захисту приватного життя при обробці особистих даних, забезпечуючи при цьому вільний потік інформації[3].

Очевидно, що зміст хартії не виходить за рамки лібералізації економіки, процедур оподаткування та технологічних стандартів по організації і впровадженню інформаційних технологій національними державами, захисту інтелектуальної власності та, зокрема, технічного погляду на сутність інформаційного суспільства. Подібна тенденція – залишатися в межах організаційних приписів і настанов при цьому минаючи ціннісно-змістовну та соціокультурну складову простежується і в інших міжнародних конвенціях та угодах у сфері інформатизації суспільства. Створюється враження, що ці конвенції слугують інструментом управління соціально-політичними процесами з використанням міждержавних зв'язків і наддержавних інститутів, за допомогою яких на процедурному рівні відбувається культурна асиміляція.

Сучасний угорський дослідник Л. Карвалікс вбачає проблему інформаційного суспільства в його трактуванні, адже, на його думку, в

це поняття західними політиками спочатку вкладалася лібералізація в сфері телекомунікацій, потім туди додалася ще сфера інформаційних технологій в її суто технологічному контексті. Результатом стало те, що «зміст цього поняття «розчинився», а його використання сьогодні переважане суперечностями і невизначеностями. Таким чином, замість того, щоб систематизувати дане поняття на основі загально визнаних положень, відбувається постійна боротьба між оригінальною концепцією інформаційного суспільства та її індивідуальним тлумаченням» [4, ст.29]. Ми в цілому погоджуємося з цією думкою, але на наш погляд вона не повно відображає проблематику інформаційного суспільства. Становлення інформаційного суспільства в сучасному мультикультурному світі супроводжується надскладними процесами, пов'язаними з культурною коадаптацією та асиміляцією соціокультурних утворень, проблема ж структурованості змісту та систематизації положень лежить лише в розряді процедурних питань.

В цьому контексті більш глибокою, на наш погляд, є думка С. Кримського. В роботі «Цивілізаційний розвиток людства» він зазначав, що «олюднений світ, світ культури конституюється як ціннісно-смысловий Універсум..., який заявляє про себе через певні моделі, що розкриваються на різних ступенях розвитку людства через *форми світосприйняття* (виділено нами. – С.О.) окремих великих соціокультурних континуумів (насамперед цивілізаційних світів) на різних етапах їхнього історичного шляху» [5, с.11].

Категорія «інформаційне суспільство» належить саме до таких ціннісно-смыслових Універсумів, який виникає на відповідних етапах суспільно-історичного розвитку, кореспондується з формами світосприйняття та корелюється рівню суспільної свідомості. Колискою інформаційного суспільства була універсалістська соціокультурна модель західної цивілізації, яка встановила панлогістичний перфекціонізм в основі соціальної організації та гедоністичний індивідуалізм в якості першооснови особистості. Саме тому в основі специфічної форми світосприйняття західного світу стало проголошення першості розуму над вірою (Локк) і істинності віри, як знання (Толланд), оскільки розуміння вимагає логічного обґрунтування.

Під впливом цілераціональних форм світосприйняття, разом з «моральними та правовими теоріями... в Європі склалися сфери культурних цінностей, які і зробили можливим формування освітніх процесів у відповідності з внутрішніми закономірностями теоретичних, естетичних або морально-практичних проблем»[6, с.7]. Ці ціннісно-смыслові компоненти послуговували своєрідним геномом, раціоналістичною константою, що знайшла своє відображення у цілій

низці соціокультурних моделей, зокрема концепту «інформаційного суспільства».

Очевидно, що умовою успішної імплементації та асиміляції таких концептів у глобальному просторі є сприйняття їх реципієнтами на ментальному рівні. Але ще М. Вебер зазначав, що за межами західних культур інституційний розвиток не пішов шляхом раціоналізації. Відповідно, представники локальних культур, що не входять до західного світу зазнають ряд проблем з коадаптацією невластивих їм ціннісно-смыслових раціоналістичних концептів. Це стосується низки універсалістських в своїй основі моделей й передусім – соціокультурного детермінізму вимірів: права і держави; свободи і справедливості; тотожності мислення і буття; істини і логоса; плюралізму і лібералізму; толерантності і вільного обігу знань. Подібні цілераціональні в своїй основі конструкти резонують з вже сформованими духовно-чуттєвими образами інших культур, тому за зовнішнім прийняттям ними форм, на глибинному рівні стається іманентне відторгнення.

Подібна коадаптація неминує супроводжується трансформаційними процесами, але виникає питання, що підлягає трансформації: ідеї, в процесі їх прийняття реципієнтом, чи сам реципієнт під впливом ідей? На це питання ми навряд чи отримаємо відповідь раніше, ніж ці трансформації формалізуються, або хоча б не стануть історією, й, відповідно – об'єктивованим полем досліджень, але здається, тут ми маємо справу з поверхневою конвергенцією двох світів на вісі схід-захід, яка не зачіпає глибини аксіологічні основи та не приводить до революційних зрушень суспільної свідомості.

Література:

1. Дротянко Л.Г. Інформаційний простір і діалог культур в інтер'єрі ХХІ століття / Л.Г. Дротянко. // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць. – Вип. 1(13). – К.: НАУ, 2011. – 184с.
2. Данько Ю.А. Теорії інформаційного суспільства в сучасному науковому дискурсі / Ю.А. Данько // Сучасне суспільство. - 2013. - Вип. 1. - С. 76-84
3. Окинавская хартия глобального информационного общества. Режим доступа: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/998_163
4. Karvalics L. Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression) / L. Karvalics // Information Society – From Theory to Political Practice, Gondolat – Új Mandátum, Budapest: Library of Congress Cataloging-in-Publication Data, 2008. – 245 p.